

آیا سیاست خارجی ترکیه در معرض تغییر است؟

هر چند برخی نشانه‌ها حکایت از این دارد که دولت آنکارا همواره بر رویکرد تهاجمی خود ادامه می‌دهد، اما عوامل و شرایط حاکم بر محیط داخلی و منطقه‌ای ترکیه محدودیت‌های لازم و حتی زمینه‌های تعدیل را فراهم کرده است.

آران نیوز: در ماه‌های اخیر علایم مختلف و متضادی در رویکردهای سیاست خارجی ترکیه به وجود آمده است که تحلیل خطی کمکی به ادراک ماهیت آن نمی‌کند؛ نشانه‌هایی مانند احیاء روابط با رژیم صهیونیستی، اختلاف و ناهمسویی با آمریکا در موضوع حزب کردی سوریه (پ.ی.د) تشدید انتقادات با اروپا و در حاشیه قرار گرفتن توافقات صورت گرفته از طرف اروپا در مورد پناهندگان سوری، ارسال سیگنال‌های مثبت به روسیه برای بازسازی روابط، رزمایش مشترک ترکیه با هشت کشور خارجی موسوم به 'افس 2016' (کشورهای آلمان، آمریکا، آذربایجان، انگلیس، قطر، پاکستان، لهستان و عربستان) تقویت روابط با عربستان با رویکرد هم‌افزایی در نقش آفرینی در بحران‌های منطقه‌ای از جمله سوریه، تنش با جریان داعش و درگیری‌های مسلحانه با آن و در نهایت اظهار نظر برخی مقامات ترکیه مانند نومان کورتولموش معاون نخست وزیر، مبنی بر ضرورت تجدید نظر در سیاست خارجی آنکارا از جمله در سوریه، بیانگر آن است که رویکرد خارجی ترکیه سیالیت بیشتری یافته است.

در چنین وضعیتی با استعفای احمد داوود اوغلو، که در یک دهه اخیر از آن به عنوان معمار سیاست خارجی حزب حاکم یاد می‌کردند، و آغاز نخست‌وزیری بینالی یلدریم، عملاً نقش آفرینی بی‌واسطه اردوغان شروع شده است. مقاله حاضر در صدد است به دگرگونی و دگرگونی متعارض سیاست خارجی ترکیه اشاره نماید. رویکردهای متعارض در سیاست خارجی ترکیه عوامل و شرایط مختلفی باعث شده سیاست خارجی ترکیه در وضعیت پارادوکسیکال و سیالی قرار گیرد تا جایی که برخی از پژوهندگان مسائل ترکیه، عنوان «ناراهبرد» را به آن اطلاق می‌کنند. در ذیل به مهم‌ترین آن پرداخته می‌شود:

1- انتخاب پارادایم تقابل با داعش؛ در ماه‌های اخیر اخبار متنوعی در مورد حملات داعش از خاک سوریه به شهرهای مرزی ترکیه از جمله شهر مرزی کلیس و کشته و زخمی شدن ده‌ها نفر از شهروندان ترک منتشر شد. البته حملات انتحاری در استانبول و آنکارا و شهر مرزی سورج نیز که منجر به کشته شدن چند صد نفر از شهروندان ترکیه شد در سابقه اقدامات یک ساله داعش قابل استناد است. تحولات نظامی ترکیه نیز در تقابل با آن‌ها حالتی عینی به خود گرفته و در حملات توپخانه‌ای ده‌ها نفر از نیروهای داعش را از بین برده‌اند. این گونه درگیری‌ها در شرایط حاضر قاعده‌مند شده و به صورت روندی مسیری خود را مشخص و تداوم می‌دهد. پیش‌بینی آینده نزدیک و بررسی سناریوهای مختلف این فرض را تقویت می‌کند که تنش‌های ترکیه با داعش روند چارچوب‌مندی به خود خواهد گرفت و در سطح برخورد نظامی امنیتی نه چندان پرشدت تداوم خواهد یافت و داعش در فرصت‌های مختلف به اقدامات تروریستی خود ادامه خواهد داد و پاسخ ارتش ترکیه نیز عرصه‌هایی از فرصت جدید را در حوزه سوریه بوجود خواهد آورد. البته تقابل ترکیه با داعش، به معنای عدم حمایت آنکارا از دیگر گروه‌های تروریستی در سوریه نیست، بلکه ترکیه اکنون حمایت‌های خود را بر جبهه النصره متمرکز کرده است، در حالی که این یک گروه تروریستی و روسیه نیز این موضوع را در سطح بین‌الملل مطرح کرده است. حتی تقابل ترکیه با داعش نیز روندی سینوسی دارد و کاملاً معلوم نیست که آنکارا چه

سیاستی در این زمینه دنبال می‌کند.

2- معترض به سیاست کردی آمریکا؛ آمریکا همواره بر پتانسیل‌های نظامی کردهای سوریه (پ.ی.د) تاکید کرده و بدون توجه به اعتراضات آنکارا، اقدامات جدی در تسلیح نمودن آن‌ها انجام می‌دهد. به ظن مقامات ترک تسلیحات ارسالی به کردهای سوریه در کوتاه‌ترین زمان در اختیار سازمان‌های تروریستی پ.ک.ک قرار می‌گیرد. این مساله ترک‌ها را بر آن داشته که در برخورد با سازمان کردی سوریه بر الگوی رفتاری و راهبردی خود تاکید کنند و ناهمسو با آمریکا عمل کنند.

3- احیاء روابط با رژیم صهیونیستی؛ در یک سال اخیر تحولات دیپلماتیک جدی بین آنکارا و تل‌آویو برای حل تنش مربوط به کشتی مرمره که از سال 2010 در جریان بود، صورت گرفت، تا این که اکنون مقامات تل‌آویو و آنکارا از مرحله نهایی مذاکرات سخن می‌گویند؛ مذاکراتی که در محوریت آن ضرورت همکاری‌های امنیتی قرار دارد. توافقاتی نیز در مورد سه شرط آنکارا یعنی؛ عذرخواهی از ترکیه، پرداخت غرامت به کشته‌شدگان کشتی مرمره و رفع حصر غزه صورت گرفته و شرط اول و دوم ترکیه یعنی عذرخواهی و پرداخت غرامت نیز حل شده است، اما در خصوص شرط سوم که رفع حصر غزه است دو طرف ترکیه و صهیونی روی فرمول خاصی کار می‌کنند تا بدون رفع کامل حصر غزه، کمک‌ها و محموله‌های ارسالی به غزه از طریق ترکیه و با کنترل صورت گیرد. البته اظهارات اردوغان رئیس‌جمهور ترکیه در فروردین ماه سال جاری و همچنین مصاحبه شای کوهن سرکنسول رژیم صهیونیستی در استانبول که در شرایط فعلی بالاترین نماینده تل‌آویو در ترکیه به شمار می‌رود، نشانگر عزم جدی طرفین در احیای روابط است. اردوغان از نیاز متقابل ترکیه و اسرائیل سخن گفته است و شای کوهن نیز از قریب الوقوع بودن توافق آنکارا با تل‌آویو در عادی سازی روابط خبر داده و گفته است: دو طرف می‌توانند در خصوص فعالیت‌های اطلاعاتی در سوریه و برخی عملیات مشترک همکاری داشته باشند. البته در پیرامون اظهارات مذکور ده‌ها اقدام دیپلماتیک در حوزه‌های سیاسی-امنیتی صورت گرفته است.

4- ترمیم روابط منطقه‌ای؛ دولت آنکارا با درک این که غرب نگاه تاکتیکی به راهبردهای ترکیه در بحران سوریه دارد و از طرفی نگرانی‌های امنیتی ترکیه از جانب جریان‌های کردی و اگر مورد توجه غرب نیست، تلاش می‌کند دگرباره روابط منطقه‌ای و دوجانبه خود را با بازیگران منطقه‌ای و کشورهای همسایه احیاء کند. در این چارچوب گسترش روابط با عربستان، ترمیم روابط با مصر، تنظیم روابط با ایران را هدف قرار داده است.

5- راهبرد تغییر و تداوم در مناقشه سوریه؛ بحران سوریه از پیچیده‌ترین مسائل سیاست خارجی ترکیه در نیم قرن اخیر بوده است که روندهای آن مستقیماً امنیت و منافع ملی آن کشور را متاثر می‌سازد. رویکرد تهاجمی دولت آنکارا در بحران سوریه و نقش کاملاً سلبی آن هنوز برای بخش قابل توجهی از شهروندان و نخبگان جامعه ترکیه مبهم است.

امروزه دولت ترکیه به این نتیجه رسیده است که در بحران سوریه دستاویز تاکتیکی غرب قرار گرفته است، چون برای غرب حل بحران سوریه و حتی تغییر حاکمیت آن اولویت نبود بلکه اولویت اصلی غرب تداوم بحران کنترل شده برای شکل دهی مطلوبیت‌های ژئوپلیتیکی خود در خاورمیانه می‌باشد. غربی‌ها با خلق پدیده داعش، رژیم اسرائیل را از موضوع فعال منطقه‌ای خارج کردند و آن‌ها را در حاشیه بحران‌های خاورمیانه قرار دادند. این در حالی است که ترکیه علاوه بر ریسک ژئوپلیتیکی از زاویه قدرت‌گیری جغرافیای قومی کردی، با خطر تروریسم داعش و پدیده مهاجران سوری (2/5 میلیون نفر) مواجه شده است. ورود به خاک سوریه برای ایجاد منطقه امن و ایجاد منطقه پرواز ممنوع نیز به علت ملاحظات روسیه فعلاً برای ترک‌ها مقدور نیست. با این اوصاف همواره حزب حاکم ترکیه به خصوص شخص اردوغان تداوم سیاست موجود را ترجیح می‌دهد، اما سیاست ملی ترکیه (بدنه اجتماعی، احزاب مخالف، ارتش و رسانه‌ها) خواهان تغییر در راهبرد دولت شان در بحران سوریه هستند. روندها حکایت از آن دارد که ترک‌ها در چارچوب مذاکرات بین‌المللی صلح، نقش آفرینی شان در سوریه را تعدیل و تنظیم خواهند کرد، مگر این که متحدان غربی آن کشور را به بازی بی‌انتهای سوق دهند.

سرانجام سخن

تحولات ترکیه در بحران سوریه همواره مورد رصد بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی است. هر چند برخی نشانه‌ها حکایت از این دارد که دولت آنکارا همواره بر رویکرد تهاجمی خود

ادامه می دهد و حتی زمینه تنش های پرشدت را با حمله زمینی به خاک سوریه فراهم خواهد کرد، اما عوامل و شرایط حاکم بر محیط داخلی و منطقه ای ترکیه محدودیت های لازم و حتی زمینه های تعدیل را فراهم کرده است. با این حال رفتارهای تهاجمی ترکیه علیه سوریه و وابستگی بازیگران عرب منطقه، سرنوشت بحران سوریه را به بازیگران بین المللی واگذار کرده است؛ بازیگرانی که ماهیت و شکل تامین منافع ملی خود را مهم تر از واقعیت های حاکم بر صحنه می دانند.

رحمت الله فلاح